

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

За удаваним правочином сторони умисно оформлюють один правочин, але між ними насправді встановлюються інші правовідносини, ним не передбачені. На відміну від фіктивного правочину, за удаваним правочином права та обов'язки сторін виникають, але не ті, що випливають зі змісту правочину. Встановивши під час розгляду справи, що правочин вчинено з метою приховати інший правочин, суд на підставі ст. 235 ЦК має визнати, що сторонами вчинено саме цей правочин та вирішити спір із застосуванням норм, що регулюють цей правочин. Якщо правочин, який насправді вчинено, суперечить закону, суд ухваляє рішення про встановлення його нікчемності або про визнання його недійсним.

До удаваних правочинів наслідки недійсності, передбачені ст. 216 ЦК, можуть застосовуватися тільки у випадку, коли правочин, який сторони насправді вчинили, є нікчемним або суд визнає його недійсним як оспорюваний (п. 25 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»).

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 25 вересня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ розглянувши в судовому засіданні справу за позовом Д.Г.О. до Ф.Л.А., Приватного підприємства «Людвік» про визнання договору дарування удаваним правочином за касаційною скаргою Д.О.Ю. на заочне рішення Приморського районного суду м. Одеси від 04 березня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Одеської області від 28 травня 2013 р.,

В С Т А Н О В И Л А :

У листопаді 2012 р. Д.Г.О. звернулася до суду з указаним позовом до Ф.Л.А. та Приватного підприємства «Людвік» (далі – ПП «Людвік»), у якому, посилаючись на приписи ст. 235 ЦК, просила визнати договір дарування, укладений 01 червня 2007 р. між Д.Г.О. та Ф.Л.А., посвідчений державним нотаріусом Першої Одеської державної нотаріальної контори З.Т.Ю., удаваним правочином.

Посилалась на те, що з метою економії коштів вона уклала з відповідачкою договір дарування квартири, хоч насправді вони мали на меті укладання договору купівлі-продажу цієї квартири, за яким вона продала Ф.Л.А. вказану квартиру за 85 тис. доларів США.

Заочним рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 04 березня 2013 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Одеської області від 28 травня 2013 р., позов задоволено.

Визнано удаваним договір дарування, укладений між Д.Г.О. та Ф.Л.А., посвідчений державним нотаріусом З.Т.Ю. 01 червня 2007 р. Застосовано до цивільних правовідносин, що виникли між цими сторонами, правила із договору купівлі-продажу.

У поданій касаційній скарзі Д.Г.О., посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, ухвалені у справі судові рішення просить скасувати та ухвалити нове рішення, яким у задоволенні позову відмовити.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню на таких підставах.

Відповідно до ч. 2 ст. 324 ЦПК підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

За правилами ст. 335 ЦПК суд касаційної інстанції не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні суду чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився і апеляційний суд, виходив із того, що укладаючи договір дарування, сторони фактично мали на меті договір купівлі-продажу спірної квартири, оскільки продавцем було складено розписку про отримання від Ф.Л.А. 85 тис. доларів США за квартиру.

Проте з такими висновками судів повністю погодитись не можна з огляду на наступне.

Судами встановлено, що 01 червня 2007 р. Д.Г.О. подарувала, а Ф.Л.А. прийняла в дар 71/100 частини квартири № 8а. Договір посвідчений дер-

жавним нотаріусом Першої Одеської державної нотаріальної контори З.Т.Ю. 01 червня 2007 р.

Обґрунтовуючи підставність позову, позивачка посилалась на те, що замість договору дарування спірної квартири, який оформили з метою менших витрат під час його оформлення, фактично у простій письмовій формі був укладений договір купівлі-продажу. Посилаючись на приписи ст. 235 ЦК, просила задовольнити позов.

Відповідно до ст. 235 ЦК удаваним є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили.

За удаваним правочином сторони умисно оформляють один правочин, але між ними насправді встановлюються інші правовідносини. На відміну від фіктивного правочину, за удаваним правочином права та обов'язки сторін виникають, але не ті, що впливають зі змісту правочину. Встановивши під час розгляду справи, що правочин вчинено з метою приховати інший правочин, суд на підставі ст. 235 ЦК України має визнати, що сторонами вчинено саме цей правочин, та вирішити спір із застосуванням норм, що регулюють цей правочин. Якщо правочин, який насправді вчинено, суперечить закону, суд ухвалює рішення про встановлення його нікчемності або про визнання його недійсним.

До удаваних правочинів наслідки недійсності, передбачені ст. 216 ЦК України, можуть застосовуватися тільки у випадку, коли правочин, який сторони насправді вчинили, є нікчемним або суд визнає його недійсним як оспорюваний (п. 25 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»).

Відповідно до ч. 3 ст. 10, ч. 2 ст. 59, ч. ч. 1, 4 ст. 60 ЦПК України кожна сторона повинна довести допустимими та належними доказами ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених законом, доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Відповідно до вимог ст. 60 ЦПК України позивач, заявляючи вимогу про визнання правочину удаваним, має довести: 1) факт укладання правочину, що на його думку є удаваним; 2) спрямованість волі сторін в удаваному правочині на встановлення інших цивільно-правових відносин, ніж ті, які передбачені правочином, тобто відсутність у сторін іншої мети ніж приховати інший правочин; 3) настання між сторонами інших прав та обов'язків, ніж ті, що передбачені удаваним правочином.

Вирішуючи спір по суті, суд виходив із того, що позивачці на праві власності належала квартира № 8а.

У той же час, із договору купівлі-продажу від 28 червня 1996 року вбачається, що Д.Г.О. на праві власності належала лише 71/100 частини квартири № 8а в, яка і була предметом оспорюваного договору дарування

Проте на порушення приписів ст. ст. 212–214 ЦПК суд на зазначене уваги не звернув, не з'ясував, хто є співвласником інших 29/100 частини спірної квартири, питання залучення цієї особи до участі у справі на порушення приписів ст. 33 ЦПК не обговорив.

За змістом ст. 362 ЦК продавець частки у праві спільної часткової власності зобов'язаний письмово повідомити інших співвласників про намір продати свою частку, ціну та інші умови. Тільки після відмови інших співвласників протягом одного місяця, продавець має право продати свою частку іншій особі.

Будь-які мотиви з цього приводу в рішення суду відсутні.

Крім того, зміст рішення суду першої інстанції не відповідає вимогам ст. 215 ЦПК України

Відповідно до ч. 4 ст. 215 ЦПК України у резолютивній частині рішення суду має бути зазначено висновок про задоволення позову або відмову в позові повністю чи частково, висновок по суті позовних вимог, розподілу судових витрат, строк та порядок набрання рішенням законної сили та його оскарження.

З оскаржуваного рішення суду першої інстанції вбачається, що резолютивна частина рішення містить лише висновок про визнання оспорюваного договору дарування удаваним правочином із застосуванням цивільних правовідносин, що виникли між цими сторонами, правил із договору купівлі-продажу.

В оскаржуваному рішенні не конкретизовано, які саме цивільно-правові наслідки настали для сторін у зв'язку з визнанням оспорюваного договору удаваним правочином, не зазначено істотні умови договору купівлі-продажу, не зазначено сторін цього договору, об'єкт купівлі-продажу та за яку ціну було здійснено продаж, що унеможлиблює виконання такого рішення.

Разом із тим, застосовуючи до оспорюваного договору дарування цивільно-правові наслідки договору купівлі-продажу, суд не звернув уваги на те, що відповідно до розписки Ф.Л.А. остання передала Д.Г.О. в якості плати за квартиру 85 тис. доларів США, що в свою чергу свідчить про невідповідність угоди про купівлю квартири ч. 1 ст. 228 ЦК як такої, що порушує публічний порядок.

Крім того, залишаючи вказане рішення суду без змін, на порушення приписів ст. 303 ЦПК апеляційний суд не з'ясував, у чому полягає інтерес Д.О.Ю. щодо предмета спору, чи порушуються його права оспорюваною угодою та чи підлягають захисту його права у судовому порядку.

Зазначені порушення процесуального закону унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи та є відповідно до ч. 2 ст. 338 ЦПК підставою для скасування рішення суду першої інстанції та ухвали апеляційного суду з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 335, 336, 338 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу Д.О.Ю. задовольнити частково.

Заочне рішення Приморського районного суду м. Одеси від 04 березня 2013 р. та ухвалу апеляційного суду Одеської області від 28 травня 2013 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до ч. 2 ст. 1258 ЦК кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків, встановлених ст. 1259 цього Кодексу.

Згідно з ч. 2 ст. 1259 ЦК фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Застосування цієї норми права з урахуванням вимог статей 10, 60 ЦПК вимагає доведення позивачем факту опікування, матеріального забезпечення спадкодавця протягом тривалого часу, а також перебування спадкодавця в безпорадному стані, тобто стані, зумовленому похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли особа не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.

У п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» судам роз'яснено, що безпорадним слід розуміти стан особи, зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли вона не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 2 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в

судовому засіданні справу за позовом П.В.О. до З.В.В., треті особи: Б.І.А., Б.С.А., Головне управління юстиції у м. Києві, про встановлення факту, що має юридичне значення, та зміну черговості прав на спадкування, за касаційною скаргою З.В.В. на рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 14 травня 2012 р. та ухвалу апеляційного суду м. Києва від 24 квітня 2013 р.,

встановила:

У січні 2012 р. П.В.О. звернулася до суду з позовом до З.В.В. про встановлення факту проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу з Б.А.Д. з 1995 р. по день його смерті – 22 лютого 2011 р., визнання її спадкоємицею четвертої черги, та визнання за нею права спадкування після померлого Б.А.Д., як спадкоємиці третьої черги, встановлення факту ухилення З.В.В. від виконання обов'язку щодо надання допомоги спадкодавцю та усунення його від права на спадкування.

Позовні вимоги обґрунтовувала тим, що вона з 1995 р. по день смерті 22 лютого 2011 р. проживала з Б.А.Д. однією сім'єю як чоловік та дружина в її квартирі, вели спільне господарство та були пов'язані спільним побутом. Б.А.Д. був тяжко хворим та потребував постійної допомоги. Зазначала, що вона надавала йому таку допомогу та підтримувала матеріально до самої смерті, а після смерті понесла витрати на його поховання.

Надалі П.В.О. відмовилася від позову в частині вимог встановлення факту ухилення від виконання обов'язку щодо надання допомоги спадкодавцю та усунення З.В.В. від права на спадкування. Відмова від позовних вимог у вказаній частині була прийнята судом ухвалою Дніпровського районного суду м. Києва від 15 травня 2012 р. із закриттям провадження у справі в цій частині.

Рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 14 травня 2012 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду м. Києва від 24 квітня 2013 року, позов задоволено. Встановлено факт проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки без шлюбу П.В.О. та Б.А.Д. з 1995 року по час смерті Б.А.Д. – 22 лютого 2011 р. Визнано П.В.О. спадкоємицею четвертої черги спадкоємців Б.А.Д. Визнано право П.В.О. на спадкування після померлого 22 лютого 2011 р. Б.А.Д. як спадкоємиці третьої черги.

У касаційній скарзі З.В.В., посиляючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати рішення суду першої інстанції та ухвалу апеляційного суду, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Обговоривши доводи касаційної скарги, перевібивши матеріали справи, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню.

Відповідно до вимог ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно з вимогами ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Судові рішення не відповідають вказаним вимогам.

Судами встановлено, що 22 лютого 2011 р. помер Б.А.Д., про що в Книзі реєстрації смертей 24 лютого 2011 року зроблено відповідний актовий запис за № 181.

До спадкового майна після смерті Б.А.Д. увійшла квартира № 37.

Відповідно до свідоцтва про право власності на житло від 16 липня 1993 року, виданого Державним виробничим об'єднанням «Радикал», квартира № 37 належала на праві власності Б.А.Д. та його матері – Б.А.О. в рівних долях.

09 грудня 1993 р. Б.А.О. заповіла належну їй на праві власності частину квартири онуці – Б.І.А.

09 грудня 1993 р. Б.А.Д. заповів належну йому на праві власності частку квартири своїй дочці – Б.І.А.

Після смерті Б.А.О. (16 травня 1996 року) її онука Б.І.А. спадщину за заповітом не прийняла. Відповідно до свідоцтва про право на спадщину за законом від 26 листопада 1996 р., виданого державним нотаріусом Десятої Київської державної нотаріальної контори, 1/2 частини квартири № 37 успадкував Б.А.Д.

Після смерті Б.А.Д. (22 лютого 2011 р.) його діти – Б.І.А., яка є спадкоємицею за заповітом, та Б.С.А., яка є спадкоємицею першої черги за законом, із заявою про прийняття спадщини не зверталися.

23 березня 2011 р. до Десятої Київської державної нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини після Б.А.Д. звернулася П.В.О., а також 20 серпня 2011 року з відповідною заявою до нотаріальної контори звернувся З.В.В.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, керуючись ст. 1258, ч. 2 ст. 1259 ЦК України виходив з того, що обставини, викладені позивачкою, доведені письмовими доказами, а також визнані в судовому засіданні представником відповідача Зубка В.В.

Проте з такими висновками судів погодитись не можна.

Відповідно до положень ст. 1217 ЦК України спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Спадкоємці за законом одержують право на спадкування почергово (ч. 1 ст. 1258 ЦК).

Відповідно до ст. 1263 ЦК України у третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця.

Згідно зі ст. 1264 ЦК у Україні четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини.

Відповідно до ч. 2 ст. 1258 ЦК України кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків, встановлених статтею 1259 цього Кодексу (стаття 1258 ЦК).

Згідно з ч. 2 ст. 1259 ЦК України фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Застосування наведеної норми права з урахуванням вимог ст. ст. 10, 60 ЦПК України вимагає доведення позивачем факту опікування, матеріального забезпечення спадкодавця протягом тривалого часу, а також перебування спадкодавця в безпорадному стані, тобто стані, зумовленому похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли особа не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.

У п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» судам роз'яснено, що безпорадним слід розуміти стан особи, зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли вона не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування.

Як вбачається з матеріалів справи Б.А.Д. страждав на глаукому та інші захворювання.

На порушення вимог ст. ст. 212–214 ЦПК України суд не навів у рішенні переконливих доказів на підтвердження перебування померлого Б.А.Д. у безпорадному стані протягом тривалого часу та не перевіряв доводів З.В.В. про те, що він спілкувався з Б.А.Д., надавав йому матеріальну допомогу та що у безпорадному стані покійний не перебував.

Суди попередніх інстанцій не звернули уваги на вищенаведені вимоги закону, у достатньому обсязі не визначилися з характером спірних правовідносин та нормою права, яка підлягає застосуванню, не врахували дійсних обставин справи і дійшли помилкового висновку про доведеність позовних вимог П.В.О.

Отже, під час розгляду справи судами були порушені норми процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин відповідно до заявлених підстав та предмета позову, а тому судові рішення підлягають скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ,

у х в а л и л а:

Касаційну скаргу З.В.В. задовольнити.

Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 14 травня 2012 р. та ухвалу апеляційного суду м. Києва від 24 квітня 2013 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Закриваючи провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК України, суд апеляційної інстанції дійшов вірного висновку та обґрунтовано виходив з того, що чинним законодавством України не передбачено судового врегулювання спору з особою, яка на час звернення до суду померла, однак суд першої інстанції, володіючи інформацією про смерть відповідача, помилково відкрив провадження у справі.

Крім того, апеляційний суд зазначив, що процесуальне правонаступництво у разі смерті фізичної особи можливе в порядку ст. 37 ЦПК шляхом залучення правонаступника, а не зміни відповідача, однак лише за умови, що фізична особа померла після відкриття провадження у справі.

Також слід зазначити, що позивач не позбавлений права звернутися до суду з позовом до спадкоємців в порядку ст. 1281 ЦК.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 30 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» до П.Т.Б. про звернення стягнення на предмет застави, за касаційною скаргою публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» на ухвалу апеляційного суду Кіровоградської області від 08 липня 2013 р.,

В С Т А Н О В И Л А :

У березні 2013 р. ПАТ «КБ «ПриватБанк» (далі – Банк) звернувся до суду із зазначеним позовом та просив в рахунок погашення заборгованості за кредитним договором звернути стягнення на предмет застави – автомобіль марки BMW, що належав на праві власності П.О.В.

22 серпня 2008 р. П.О.В. помер

Ухвалою Вінницького міського суду Вінницької області 15 травня 2013 р. змінено неналежного відповідача П.О.В. на належного – П.Т.Б., матір покійного П.О.В.

Рішенням Вінницького міського суду Вінницької області від 27 травня 2013 р. позов задоволено частково. В рахунок погашення заборгованості за кредитним договором від 17 липня 2008 р. в розмірі 28 265,37 доларів США, що еквівалентно 225 840,30 грн, звернуто стягнення на предмет застави – автомобіль BMW 540i, що належав на праві власності П.О.В., шляхом продажу вказаного автомобіля ПАТ КБ «ПриватБанк» з укладанням від імені відповідача договору купівлі-продажу будь-яким способом з іншою особою – покупцем, з наданням всіх необхідних повноважень для здійснення продажу вказаного автомобіля, зокрема отримання дублікату Свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу замість втраченого, зі зняттям вказаного автомобіля з обліку в органах ДАІ України для його подальшої реалізації. Вирішено питання судових витрат. В іншій частині позовних вимог відмовлено.

Ухвалою апеляційного суду Вінницької області від 08 липня 2013 р. рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 27 травня 2013 р. скасовано, провадження по справі закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК.

У касаційній скарзі ПАТ КБ «ПриватБанк» просить скасувати ухвалу суду апеляційної інстанції та залишити в силі рішення суду першої інстанції, обґрунтовуючи свої вимоги порушенням судом норм процесуального права.

Вивчивши матеріали справи, перевіривши доводи касаційної скарги, колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає відхиленню з таких підстав.

Відповідно до ст. 30 ЦПК України сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач. Позивачем і відповідачем можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Закриваючи провадження у справі на підставі п. 1 ч. 1 ст. 205 ЦПК, суд апеляційної інстанції, дійшов вірного висновку та обґрунтовано виходив з того, що діючим законодавством України не передбачено судового врегулювання спору з особою, яка на час звернення до суду померла, однак суд першої інстанції, володіючи інформацією про смерть відповідача, помилково відкрив провадження у справі.

Крім того, апеляційний суд зазначив, що процесуальне правонаступництво у разі смерті фізичної особи можливе в порядку ст. 37 ЦПК України

шляхом залучення правонаступника, а не зміни відповідача, однак лише за умови, що фізична особа померла після відкриття провадження по справі.

Також слід зазначити, що позивач не позбавлений звернутися до суду з позовом до спадкоємців П.О.В. в порядку ст. 1281 ЦК України.

Наведені в скарзі доводи не дають підстав для скасування або зміни оскаржуваного судового рішення.

За таких обставин, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ вважає, що ухвали судів першої та апеляційної інстанцій відповідають вимогам закону й підстави для їх скасування відсутні.

Керуючись статтями 337, 344, 345 ЦПК України, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» відхилити.

Ухвалу апеляційного суду Кіровоградської області від 08 липня 2013 р. залишити без змін.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до положень ст. 335 ЦК безхазяйною є річ, яка не має власника або власник якої невідомий. Безхазяйні нерухомі речі беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою органу місцевого самоврядування, на території якого вони розміщені. Про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік робиться оголошення у друкованих засобах масової інформації.

Після спливу одного року з дня взяття на облік безхазяйної нерухомої речі її за заявою органу, уповноваженого управляти майном відповідної територіальної громади, може бути передано за рішенням суду у комунальну власність.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 30 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за заявою Молодіжненської сільської ради

Овідіопольського району Одеської області про визнання права власності на нерухоме майно та передачу безхазяйного майна у комунальну власність за касаційною скаргою Одеського державного аграрного університету на рішення Овідіопольського районного суду Одеської області від 30 квітня 2009 р. та ухвалу апеляційного суду Одеської області від 26 вересня 2012 р.,

В с т а н о в и л а:

У квітні 2009 р. Молодіжненська сільська рада Овідіопольського району Одеської області звернулася до суду з заявою про визнання права власності на нерухоме майно, зокрема господарські споруди, загальною площею 482,2 кв. м, які розташовані за адресою в Овідіопольському районі, с. Молодіжне.

На обґрунтування позову зазначила, що зазначені господарські споруди не мають власника, ними користуються мешканці села Молодіжне, але на балансі Молодіжненської сільради вони не перебувають.

Рішенням Овідіопольського районного суду Одеської області від 30 квітня 2009 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Одеської області від 26 вересня 2012 р., заяву Молодіжненської сільської ради задоволено. Передано у комунальну власність Молодіжненської сільської ради Овідіопольського району Одеської області безхазяйне майно – господарські споруди загальною площею 482,2 кв. м, які розміщені в Овідіопольському районі, с. Молодіжне та які складаються в цілому з: літ. «А» – підсобне приміщення площею 78,0 кв. м, літ. «а» – підсобне приміщення площею 4,0 кв. м, літ. «а1» – навіс площею 3,5 кв. м, літ. «Б» – душева площею 1,8 кв. м, літ. «В» – підсобне приміщення площею 55,5 кв. м, літ. «В» – тамбур площею 6,7 кв. м, літ. «Г» – підсобне приміщення площею 161,5 кв. м, літ. «Д» – незавершене будівництво площею 105,5 кв. м, літ. «Е» – підсобне приміщення площею 31,5 кв. м, літ. «Ж» – підсобне приміщення, площею 6,8 кв. м, літ. «З» – підсобне приміщення площею 9,2 кв. м, літ. «И» – підсобне приміщення площею 17,0 кв. м.

У касаційній скарзі Одеський державний аграрний університет, посиляючись на порушенням судом норм процесуального права та неправильне застосуванням норм матеріального права, просить скасувати рішення суду першої інстанції та ухвалу апеляційного суду, ухвалити нове рішення, яким відмовити у задоволенні позову.

Заслухавши суддю-доповідача, перевіривши доводи касаційних скарг, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ вважає, що касаційні скарги підлягають частковому задоволенню на таких підставах.

Згідно із ч. 2 ст. 324 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився і апеляційний суд, ухвалюючи рішення, виходив із того, що спірне майно – господарські спо-

руди, є безхазяйним майном та з дня взяття на облік зазначеного нерухомого майна Молодіжненською сільською радою сплив один рік.

Проте з такими висновками судів попередніх інстанції погодитися не можна з огляду на наступне.

Статтею 213 ЦПК України передбачено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Вказаним вимогам закону судові рішення не відповідають.

Відповідно до положень ст. 335 ЦК України безхазяйною є річ, яка не має власника або власник якої невідомий. Безхазяйні нерухомі речі беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою органу місцевого самоврядування, на території якого вони розміщені. Про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік робиться оголошення у друкованих засобах масової інформації.

Після спливу одного року з дня взяття на облік безхазяйної нерухомої речі вона за заявою органу, уповноваженого управляти майном відповідної територіальної громади, може бути передана за рішенням суду у комунальну власність.

З матеріалів справи вбачається, що в газеті «Наддністрянська правда» від 09 квітня 2008 р. було опубліковано оголошення про те, що рішенням Молодіжненської сільської ради від 20 березня 2008 р. № 1051 було взято на облік майно у вигляді господарських будівель і споруд, розташованих на території Молодіжненської сільської ради.

Разом з тим, із вказаного оголошення не зрозуміло, що за майно взято на облік, де воно розташоване та з чого складається.

Відповідно до ч. 1 ст. 182 ЦК України право власності та інші речові права на нерухомі речі, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації.

Згідно з п. 1.4 Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 07 лютого 2002 року № 7/5 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 лютого 2002 року за № 157/6445, яке діяло на момент виниклих правовідносин, (далі – Тимчасове положення) державна реєстрація прав власності на нерухоме майно – це виникненням існування або припиненням права власності на нерухоме майно, що здійснюється

бюро технічної інвентаризації за місцезнаходженням об'єктів нерухомого майна на підставі правовстановлюючих документів.

Відповідно до п. 1.8 Тимчасового положення реєстр прав власності на нерухоме майно є єдиною державною інформаційною системою, що містить відомості про зареєстровані права, суб'єктів прав, об'єкти нерухомого майна та незавершеного будівництва, правовстановлюючі документи та документи, на підставі яких проведено державну реєстрацію права власності на об'єкт незавершеного будівництва.

Відомості про об'єкти нерухомого майна та права на них містяться в реєстраційних справах підприємств БТІ, які, серед іншого, містять дані про реєстраційний номер об'єкта, відомості про власника (власників), форму власності, вид спільної власності та розмір часток, якщо майно належить на праві спільної часткової власності (п. п. 3.11, 6.1, 6.2, 6.3 Тимчасового положення).

На порушення вимог статей 212–214 ЦПК України суд на зазначене уваги не звернув, не з'ясував, чи введено спірні об'єкти в експлуатацію в установленому законом порядку, чи здійснено їх державну реєстрацію, не перевірів, чи дотримано встановлений ст. 335 ЦК України порядок для передачі безхазяйної речі у комунальну власність та чи є підстави для визнання спірного майна безхазяйним.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку поза увагою суду залишився наказ № 44 від 25 січня 2007 року «Про передачу земельних ресурсів і основних засобів з балансу державного підприємства «Навчально-дослідне господарство ім. А.В. Трофімова Одеського державного аграрного університету» на баланс Одеського державного аграрного університету» яким передано 490,2 га земельних угідь та майно, необхідне для забезпечення навчального процесу, та державні акти на право постійного користування земельними ділянками, видані на підставі розпорядження Овідіопольської районної державної адміністрації Одеської області № 468 від 06 травня 2009 року.

Апеляційний суд на порушення вимог ст. 303 ЦПК України на зазначені обставини уваги не звернув належним чином не перевірів доводів апеляційної скарги та залишив рішення суду першої інстанції без змін.

Оскільки судами при ухваленні рішення порушені норми процесуального права та не застосовані норми матеріального права, які підлягали застосуванню, що призвело до неправильного вирішення справи, згідно з ч. 2 ст. 338 ЦПК України ухвалені у справі рішення підлягають скасуванню з направленням справи на новий судовий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 336, 338 ЦПК України, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу Одеського державного аграрного університету задовольнити частково.

Рішення Овідіопольського районного суду Одеської області від 30 квітня 2009 р. та ухвалу апеляційного суду Одеської області від 26 вересня 2012 р. скасувати.

Справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Відповідно до ст. 328 ЦК право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не передбачено законом або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Згідно з абзацом першим п. 1.6 Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18 лютого 2002 року, у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин, державній реєстрації підлягає право власності на закінчене будівництвом нерухоме майно, яке прийняте в експлуатацію у встановленому законодавством порядку.

Оскільки виникнення, реалізація та захист права власності не залежить від державного органу, уповноваженого державою здійснювати реєстрацію прав на нерухоме майно, зазначений орган не може бути відповідачем у справі про захист права приватної власності, за винятком випадків, коли ним допущені порушення в процедурі реєстрації таких прав. Проте у такому разі справа не підлягатиме розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки предметом спору будуть дії органу, який реалізує державну політику у сфері державної реєстрації прав.

Тому позов про визнання належним набувачем майна та визнання права власності не може бути пред'явлений до бюро технічної інвентаризації, яке є підприємством, до повноважень якого належить здійснення технічної інвентаризації нерухомого майна.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 30 жовтня 2013 р.*

(в и т я г)

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом З.О.В. до Комунального підприємства «Васильківське міськрайонне бюро технічної інвентаризації» про визнання належним набувачем майна та визнання права власності на нерухоме майно за касаційною Товариства з обмеженою відповідальністю

«Атланта» на рішення Васильківського міськрайонного суду Київської області від 06 листопада 2012 р. та ухвалу апеляційного суду Київської області від 14 березня 2013 р.,

в с т а н о в и л а :

У жовтні 2012 р. З.О.В. звернувся до суду із вищезазначеним позовом, посилаючись на те, що 5 вересня 2012 р. на публічних торгах ним було придбано нежитлову будівлю автозаправної станції. Після повної оплати вартості даного майна йому у відділі примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Київській області був виданий акт № 5942333 державного виконавця про реалізацію нерухомого майна з публічних (прилюдних) торгів. В акті зазначено, що позивач придбав нежитлову будівлю автозаправної станції, яка складається з будівлі оператора у напівзруйнованому стані, 4 бензоколонки в зруйнованому-пошкодженому стані, 4 ємкості для бензину, одна заливна яма на чотири горловини, навіс металево-пластиковий над бензоколонками (одна опора частково пошкоджена), будівля цегляна одноповерхова, туалет на два виходи (цегляний), рекламний щит (укомплектований), павільйон оператора (металевий). Оскільки зазначені в акті пошкодження нерухомого майна, яке насправді є відновленим, перешкоджають йому здійснити його реєстрацію, З.О.В. просив про задоволення позову.

Рішенням Васильківського міськрайонного суду Київської області від 06 листопада 2012 р., залишеним без змін ухвалою Київської області від 14 березня 2013 р., позов задоволено. Визнано З.О.В. належним набувачем нерухомого майна, а саме нежитлової будівлі автозаправної станції у належному стані, яка складається з будівлі оператора розміром 19,6 кв.м, 4 бензоколонки, 4 ємкості для бензину, однієї заливної ями на чотири горловини, навісу металево-пластикового над бензоколонками, туалету на два виходи (цегляного), рекламного щита «АЗС 31» Атланта», протипожежного резервуару, протипожежного щита (укомплектований), павільйону оператора (металевий). Визнано за З.О.В. право власності на майно – нежитлову будівлю автозаправної в належному стані, яка складається з будівлі оператора розміром 19,6 кв.м, 4 бензоколонки, 4 ємкості для бензину, одна заливна яма на чотири горловини, навіс металево-пластиковий над бензоколонками, туалет на два виходи (цегляний), рекламний щит «АЗС 31» Атланта», протипожежний резервуар, протипожежний щит (укомплектований), павільйон оператора (металевий). Зобов'язано КП Київської обласної ради «Васильківське міжрайонне бюро технічної інвентаризації» провести державну реєстрацію вказаного майна.

У касаційній скарзі ТОВ «Атланта» просить скасувати вказані судові рішення, посилаючись на порушення судами норм матеріального та процесуального права та ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог.

Касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, виходив із того, що відповідно до ст. 328 ЦК є всі правові підстави для визнання позивача належним набувачем нерухомого майна та визнання за ним права власності на нього.

З вказаними висновками погодився й суд апеляційної інстанції та відхилив апеляційну скаргу ТОВ «Атланта».

З такими висновками судів погодитись не можна, оскільки ці висновки суперечать вимогам закону та не ґрунтуються на матеріалах справи.

Статтею 213 ЦПК передбачено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно зі ст. 214 ЦПК під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Зазначеним вимогам закону ухвалені судові рішення не відповідають.

Судом встановлено, що 05 вересня 2012 р. було проведено публічні (прилюдні) торги з реалізації арештованого майна – нежитлової будівлі автозаправної станції (Акт державного виконавця про реалізацію нерухомого майна з публічних (прилюдних) торгів.

Згідно свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів від 14 вересня 2012 р., посвідченого приватним нотаріусом Васильківського районного нотаріального округу Київської області, З.О.В. належить на праві власності майно, а саме нежитлова будівля-автозаправна станція.

Відповідно до ст. 328 ЦК право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема, із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Згідно з абз. 1 п. 1.6 Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18 лютого 2002 року (яке діяло на час звернення позивача до КП «Васильківське міськрайонне бюро технічної інвентаризації») (далі – Положення), державній реєстрації підлягає право власності на закінчене будівництвом нерухоме майно, яке прийняте в експлуатацію у встановленому законодавством порядку.

Зі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів від 14 вересня 2012 р, посвідченого приватним нотаріусом Васильківського районного нотаріального округу Київської області, вбачається, що З.О.В. належить на праві власності майно, а саме: нежитлова будівля-автозаправна станція, що складається з будівлі оператора у напівзруйнованому вигляді, 4 бензоколон-

ки у зруйновано-пошкодженому стані, 4 ємкості для бензину, однієї заливної ями на чотири горловини, навісу металево-пластикового над бензоколонками, туалету на два виходи (цегляний), рекламний щит «АЗС 31» Атланта», протипожежний резервуар, протипожежний щит (укомплектований), павільйон оператора (металевий).

Вказана інформація також міститься у протоколі торгів № 1-226/12/ПР-і від 05 вересня 2012 р. та акті державного виконавця від 13 вересня 2012 р. № 5942333.

Відповідно до п. п. 3.5.4, 3.5.6 Положення реєстратор БТІ відмовляє у проведенні державної реєстрації прав, якщо: подані документи не відповідають вимогам, установленим Положенням та іншими нормативно-правовими актами, або не дають змоги установити відповідність заявлених прав і поданих документів вимогам законодавства; не проведено технічну інвентаризацію об'єкта, права щодо якого підлягають державній реєстрації, або вона проведена не тим БТІ, що здійснює свою діяльність на території, у межах якої розташований такий об'єкт.

Крім того, відповідно до ст. 6 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV (з наступними змінами і доповненнями) систему органів державної реєстрації прав становлять: Міністерство юстиції України; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації прав; органи державної реєстрації прав, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку (далі – органи державної реєстрації прав).

Держателем Державного реєстру прав є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної реєстрації прав.

Адміністратором Державного реєстру прав є державне підприємство, що належить до сфери управління Міністерства юстиції України, здійснює заходи із створення та супроводження програмного забезпечення Державного реєстру прав та відповідає за технічне і технологічне забезпечення, збереження та захист даних, що містяться у Державному реєстрі прав.

Оскільки виникнення, реалізація та захист права власності не залежить від державного органу, уповноваженого державою здійснювати реєстрацію прав на нерухоме майно, зазначений орган не може бути відповідачем у справі про захист права приватної власності за винятком випадків, коли ним допущені порушення в процедурі реєстрації таких прав. Проте у такому разі справа не підлягатиме розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки предметом спору будуть дії органу, який реалізує державну політику у сфері державної реєстрації прав.

Тому позов про визнання належним набувачем майна та визнання права власності не може бути пред'явлений до бюро технічної інвентаризації, яке

є підприємством, до повноважень якого належить здійснення технічної інвентаризації нерухомого майна.

Відповідно до ст. 15 ЦК кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорення.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції не зазначив, ким саме та яким чином порушується, не визнається або оспорується право З.О.В.

Таким чином суд першої інстанції на вищезазначені норми матеріального права та обставини уваги не звернув та дійшов передчасного висновку про наявність підстав для задоволення позову.

Суд апеляційної інстанції у порушення ст. 303 ЦПК належним чином доводи апеляційної скарги не перевірів та необґрунтовано залишив рішення суду першої інстанції без змін.

Оскільки судові рішення у справі постановлені при неповному з'ясуванні обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, без урахування норм матеріального права, які регулюють спірні правовідносини, такі підлягають скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись ст. ст. 333, 338, 345 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

у х в а л и л а :

Касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Атланта» задовольнити частково.

Рішення Васильківського міськрайонного суду Київської області від 06 листопада 2012 р. та ухвалу апеляційного суду Київської області від 14 березня 2013 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Ухвала оскарженню не підлягає.